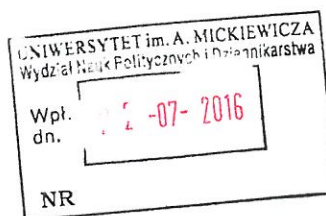

Prof. zw. dr hab. Andrzej Chodubski

Uniwersytet Gdański

Ocena

rozprawy doktorskiej mgr Joanny Kałużnej

pt. Polityka oświatowa i edukacyjna jako element polityki historycznej (1989-2014).

Dynamika zmian treści dotyczącej Polski Ludowej, ss. 452

W rozpoznawaniu postaw, zachowań, wartości politycznych społeczeństwa, jak też jego świadomości społeczno-politycznej ważną rolę pełni obok teraźniejszości dziedzictwo przeszłości. Pozostaje ono jednak często w okowach świata polityki: Nierzadko zauważa się, że walka o władzę była niemal zawsze i wszędzie związana z panowaniem nad historią i pamięcią historyczną. Od XVIII w. zwykle uznaje się, że historia jest procesem otwartym na interpretację przeszłości na potrzeby teraźniejszości i przyszłości; zauważa się nawet relację „czyja władza, tego historia”.

W tej sytuacji z zadowoleniem należy przyjąć rozprawę doktorską o współczesnej polskiej polityce historycznej jako szczególnej rzeczywistości w strategii politycznej państwa. W jej *Wstępie* przekonująco wskazuje się, że zainteresowanie przeszłością – wydawałoby się odwiecznie cechuje człowieka – od kilku dekad zyskuje w Polsce nowe formy. Zauważa się, że nośna jest obecnie *publiczna edukacja nieakademicka*, zarówno w obszarze właściwych działań oświatowych, jak i edukacyjnych.

Przekonująca jest teza pracy o istnieniu zależności pomiędzy dynamiką zmian treści dotyczących PRL w obszarze publicznej edukacji w latach 1989-2014 a elitami sprawującymi władzę. Treść ta stanowi wypadkową ich interesów politycznych oraz staje się elementem szczegółowej polityki państwa – polityki historycznej. Z założeniem tym właściwie korespondują pytania pomocnicze: 1. Jaka pamięć o Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej – w następstwie podejmowanych działań oświatowych i edukacyjnych – została wykreowana w latach 1989-2014?, 2. Do jakiego obrazu PRL przyczynia się powszechnie obserwowane w ramach działań edukacyjnych i oświatowych zjawisko wizualizacji pamięci, a więc

uprzywilejowanie obrazu jako nośnika?, 3. Jakie wydarzenia z okresu PRL – w przekazie edukacyjnym i oświatowym – są przedmiotem zapomnienia?, 4. Jaki kanon pamięci o okresie PRL tworzy nieakademicka edukacja publiczna?

Istotę problemu poznawczego zaprezentowano w pięciu rozdziałach, zatytułowanych kolejno: 1. Polityka historyczna jako polityka szczegółowa państwa, 2. System oświaty w Polsce – ewolucja i obowiązujący stan prawny, 3. Analiza treści dotyczących okresu PRL, zawartych w arkuszach maturalnych z przedmiotu historia, 4. Analiza treści dotyczących okresu PRL, zawartych w podręcznikach szkolnych do nauczania przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo, 5. Działalność edukacyjna Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu w zakresie najnowszej historii Polski. Jest to logiczny, spójny układ treści. Wiedzę teoretyczną o polityce historycznej odnosi się do instytucjonalizacji systemu oświatowego w Polsce, a zwłaszcza do jego regulacji prawnych. Następnie analitycznie prezentuje się arkusze maturalne oraz podręczniki szkolne do nauczania przedmiotu historia oraz historia społeczeństwa; nadto wskazuje się specyfikę działania Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu w kontekście edukacji historii Polski.

We *Wstępie* wyodrębniono kwestie: teza pracy, pytania badawcze, metody badawcze, cele pracy, konstrukcja pracy. Wskazuje się tu, że za działania oświatowe uznano te prowadzone w ramach powszechnego systemu oświaty, a szczególnej analizie poddano zmiany – mające miejsce w latach 1989-2014 o charakterze organizacyjnym (liczba godzin nauczania historii), oraz te dotyczące nauczanych i wymaganych treści (podstawa programowa, podręczniki, arkusze egzaminów maturalnych, a także oferta szkoleń, kursów doszkalających, propozycje aktywizujących metod nauczania i inne kierowane do nauczycieli). Podkreśla się tu, że celem poznania jest przedstawienie modelu zależności pomiędzy państwową polityką historyczną a interesem politycznym elit sprawujących władzę. Za istotne wyzwanie poznawcze uznaje się jego predyktywność. Zwraca się uwagę na wpływ nauczanych treści dotyczących PRL na system społeczny (relacje międzypokoleniowe), polityczny i ekonomiczny (akceptowane idee i wartości, zgoda lub jej brak dla określonych działań politycznych, obecnego modelu gospodarczego).

Wskazując na istotę pamięci historycznej, zauważa się jej dzielenie na przestrzeń monumentalną i antykwaryczną. Pierwsza z nich jest „żywa i funkcjonalna – pozwala wyjaśniać współczesne wydarzenia i procesy przez zdarzenia przeszłe. Druga jest „martwa, jak i niefunkcjonalna”. Pamięć monumentalna jest istotną składową formułowania oczekiwań wobec elit politycznych oraz podejmowania decyzji w procesie wyborczym. Podkreśla się

wagę rozpowszechniania obrazów jako form komunikacji międzyludzkiej i reprezentacji symbolicznej. Ogólna nadreprezentacja treści wizualnych w stosunku do wymiaru tekstualnego powoduje, że pozostaje ona poza głównym nurtem percepcji. Wskazuje się, że prowadzenie polityki pamięci charakteryzuje selektywność. Następstwem tej cechy jest zjawisko zapomnienia społecznego lub zastępowania wydarzeń przeszłych pamięcią fałszywą.

W prezentacji wykorzystanych metod badawczych zwraca się uwagę na materiały źródłowe, literaturę przedmiotu oraz ujęcia analityczne zorientowane na uprawianie współczesnej polskiej polityki historycznej, a w tym publicznej edukacji nieakademickiej.

Oceniając zawartość merytoryczną poszczególnych rozdziałów rozprawy, zauważa się czytelność postawionych pytań badawczych oraz udzielenie na nie przekonujących odpowiedzi. W rozdziale pierwszym wskazano zagadnienia: 1. Geneza badań nad pamięcią zbiorową, 2. Instrumentarium pojęciowe stosowane w pracy, 3. Polityka historyczna – perspektywa teoretyczna (a w tym: 1. Państwowa polityka historyczna w perspektywie konserwatystów, 2. Państwowa polityka historyczna w perspektywie nie-konserwatystów), 4. Polityka historyczna w programach wyborczych partii politycznych. Jest to logiczny układ kwestii poznawczych. Słusznie wskazuje się tu, że polityka historyczna to jedno z narzędzi kształtujących pamięć przeszłości. Przypomina się, że za ojca rozważań nad pamięcią zbiorową uznawany jest francuski filozof, socjolog Maurice Halbwachs (1877-1945). Jego dzieło *Spoleczne ramy pamięci* przyczyniło się do nowatorskiego postrzegania pamięci. Przystano bowiem traktować ją jako wyłączny atrybut jednostek oraz zaniechano wskazywania za determinującą terażniejszość rolę przyszłych wydarzeń. W wykładzie przywołuje się też stanowiska kilku myślicieli o ich postrzeganiu pamięci o przeszłości oraz postrzeganiu relacji między historią a pamięcią. W polskiej myśli intelektualnej za pionierów rozpoznawania tej rzeczywistości oraz teoretyków uznaje się historyków kultury Stefana Czarnowskiego (1879-1937) i Kazimierza Dobrowolskiego (1894-1987). Pierwszy z nich podjął badania nad zmiennością tradycji ze względu na zróżnicowany wpływ, jaki na przeszłość wywiera terażniejszość. Drugi z nich, definiował termin „podłoże historyczne”.

Współcześnie za wpływową definicję uznaje się rozumienie pamięci zbiorowej jako wyobrażeń o przeszłości własnej grupy, konstruowane przez jednostki z zapamiętanych przez nie informacji pochodzących z różnych źródeł i docierających do nich różnymi kanałami. Są one rozumiane, selekcjonowane i przekształcane zgodnie z własnymi standardami kulturowymi i przekonaniami światopoglądowymi. Standardy te zaś są wytwarzane społecznie i jako takie wspólne członkom danej zbiorowości (s. 19). Pamięć zbiorowa pełni

funkcje: integracyjną, informacyjno-interpretacyjną, legitymizująco-adaptacyjną. Ważną rolę w generowaniu polityki historycznej pełnią instytucje państwowe. One tworzą kalendarz świąt państwowych, symbolikę państwową (flaga, godło), nazewnictwo ulic, wznoszenie pomników, tablic pamiątkowych. Nośne są przy tym kwestie: filtrowania pamięci, usypiania pamięci, wygaszania pamięci, zapominania. Ujawniając perspektywę teoretyczną polityki historycznej zauważa się, że jest ona obecnie przedmiotem licznych kontrowersji; jest często postrzegana jako slogan medialny, postulat polityczny. Zauważa się, że jest to termin nieuzasadnioną kalką językową z języka niemieckiego (*Geschichtspolitik*), sugerującą, że historia jest podmiotem zdolnym do prowadzenia polityki. Uzasadnione jest jego zastąpienie przez określenie „polityka wobec pamięci” (s. 25).

W wykładzie dostarcza się usystematyzowanej wiedzy o postrzeganiu tej polityki i jej wizji generowanej przez środowisko konserwatystów oraz nie-konserwatystów. W prezentacji poszczególnych zagadnień wskazuje się na ich osadzenie w materiałach źródłowych, zwłaszcza internetowych. W programach polskich partii politycznych problem polityki historycznej stał się nośny na początku XXI w., co wiązało się ze spornymi kwestiami dotyczącymi zbrodni wojennych, zagadnień dekomunizacji, represji aparatu władzy, aparatu partyjnego oraz służb bezpieczeństwa. Dużo miejsca poświęca się programom politycznym *Prawa i Sprawiedliwości*, *Sojuszu Lewicy Demokratycznej* oraz *Platformy Obywatelskiej*. Podkreśla się, że polityka historyczna jest szczególnie podnoszona przez partię *Prawo i Sprawiedliwość*, co czytelne jest w nauczaniu historii w szkołach, edukacji patriotycznej, Instytucie Pamięci Narodowej, w programach wyborczych (s. 51).

W rozdziale drugim rozprawy charakteryzując system oświaty w Polsce wyodrębniono analitycznie zagadnienia: 1. Typy szkół publicznych – nazewnictwo w latach 1989-2014, 2. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania, 3. Inne podmioty koordynujące i realizujące politykę państwa w zakresie oświaty i wychowania, 4. Analiza treści nauczania podstaw programowych kształcenia ogólnego w zakresie przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo, 5. Programy nauczania oraz podręczniki szkolne dla przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo dopuszczone do użytku szkolnego. Są to nośne kwestie poznawcze. Tytuł hasłowy rozdziału *System oświaty w Polsce – ewolucja i obowiązujący stan prawny*, nie jest jednak przekonujący, jako że treść analizowanych kwestii dotyczy instytucjonalizacji oświatowej, a nie jej rzeczywistości systemowej.

W prezentacji problemu wykorzystuje się w istotnej mierze materiały normatywno-prawne, zwraca się uwagę na działalność szkoły publicznej oraz programy nauczania historii oraz historii i społeczeństwa. Zauważa się, że wielokrotnie zmianom ulega w Polsce

nazewnictwo poszczególnych typów szkół publicznych. Szkołami publicznymi są placówki zapewniające bezpłatne nauczanie w zakresie ramowych planów nauczania, przeprowadzają rekrutację uczniów w oparciu o zasadę powszechnej dostępności, zatrudnianie nauczycieli posiadających kwalifikacje określone w odrębnych przepisach. Koordynacją i realizacją polityki oświatowej państwa, współdziałając w tym zakresie z wojewodami oraz innymi organami i jednostkami organizacji właściwymi w sprawach systemu oświaty zajmuje się minister (obecnie Minister Edukacji Narodowej). W wykładzie wskazuje się ich nazwiska (28) oraz kierunki działalności. Zauważa się, m.in., że minister Roman Giertych jako pierwszy po 1989 r. ujawniał zainteresowanie przeprowadzeniem zmian w zakresie nauczania historii oraz wprowadzeniem do szkół wychowania patriotycznego. Powołał on specjalną komisję weryfikującą podręczniki szkolne, zwłaszcza do przedmiotów historia i język polski.

Z dużą starannością przeprowadzono analizę treści nauczania, tzw. podstaw programowych, przywołano tu rozporządzenia ministerialne w sprawie podstawy programowej. Zwrócono na ich realizację w szkołach podstawowych, liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych, technikach, uzupełniających liceach ogólnokształcących, technikach uzupełniających, zasadniczych szkołach zawodowych. Podobnie starannie usystematyzowano wiedzę o programach nauczania oraz podręcznikach szkolnych do przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo dopuszczonych do użytku szkolnego. Przedmiotem tej analizy są przede wszystkim zarządzenia ministerialne.

W rozdziale trzecim rozprawy prezentuje się analizę treści dotyczących okresu PRL, zawartych w arkuszach maturalnych z przedmiotu historia. Wskazuje się na treść arkuszy maturalnych z lat 2005-2014, egzaminów na poziomach podstawowym i rozszerzonym. Wskazuje się, że zgodnie z rozporządzeniem ministerialnym historia jako przedmiot egzaminacyjny może być obowiązkowa, jaki i dodatkowa (s. 105). Z dużą starannością prezentuje się arkusze maturalne zarówno od strony formalnej, jak i zawartości merytorycznej. Reprezentowane kwestie czytelnie są zegzemplifikowane (w tym w ujęciach tabelarycznych i wykresowych). W refleksji uogólniającej zauważa się, że zagadnienia dotyczące okresu PRL zawarte w arkuszach charakteryzuje cecha powtarzająca niski poziom trudności oraz sugestywności w zakresie pożądaných odpowiedzi, wyrażająca się w formułowaniu pytań lub poleceń oraz doborze tekstów źródłowych (s. 121).

W rozdziale czwartym, wskazując na treści dotyczące okresu PRL, zawartych w podręcznikach szkolnych do nauczania przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo, wyodrębniono kwestie: 1. Słowa wstępne autorów podręczników szkolnych, 2. Tytuły rozdziałów oraz podrozdziałów podręczników szkolnych, 3. Analiza tekstów źródłowych

zamieszczonych w podręcznikach szkolnych, 4. Analiza polecanych w podręcznikach szkolnych naukowych i popularnonaukowych publikacji historycznych, 5. Objętość treści dotyczących okresu PRL, umieszczonych w podręcznikach szkolnych oraz ich analiza jakościowa, 7. Analiza treści właściwych podręczników szkolnych (1. „Żołnierze Wyklęci”, 2. Reforma rolna i nacjonalizacja przemysłu, 3. Powojenna zmiana granic, 4. Podpisanie traktatów granicznych PRL-NRD oraz PRL-RFN, 5 Cechy ustrojowe PRL, 6. Działacze opozycji antysystemowej, 7. Treści oceniane błędnie, uproszczenia przykłady, 8. Analiza treści podręczników do nauczania przedmiotu historia i społeczeństwo.

Są to nośne kwestie poznawcze. Ujawniają praktykę polityki państwa wobec przeszłości w kontekście nauczania przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo. Podjęte wyzwanie wykonano przekonywująco z punktu definiowania współczesnej rzeczywistości społeczno-politycznej, dostarczenia wiedzy deskryptywnej i eksplantacji. Podkreśla się, że podręczniki szkolne pełnią ważną rolę w kształtowaniu pamięci zbiorowej dzieci i młodzieży. Treści w nich zawarte są efektem realizowanych przez autorów opracowań – intencjonalne lub nie – w strategii selektywnego pamiętania oraz zapominania. Ministerstwo precyzyjnie określa, jakie cechy powinna posiadać książka, aby uzyskała status podręcznika szkolnego.

Zauważa się, że analiza wstępów do podręczników szkolnych pozwala na określenie intencji autorów danego opracowania oraz stanowić może wyraz ich poglądów politycznych i zapatrywań na daną epokę (s. 123). W wielu podręcznikach ujawnia się tendencja do obiektywizmu poznawczego, ale też w wielu ujawnia się subiektywna ocena autorów, a w tym negatywna ocena PRL; są też ujęcia niezwykle emocjonalne (s. 126).

Wskazuje się, że analiza treści rozdziałów oraz podrozdziałów podręczników, podobnie jak analiza treści wstępów pozwala na intuicyjną ocenę zapatrywań ideologicznych autorów. Dostarcza się tu starannie dobranej egzemplifikacji w prezentacji poszczególnych zagadnień poznawczych. Zauważa się z grupy analizowanych podręczników można wyodrębnić sześć, które zawierają ocenne (negatywne) tytuły rozdziałów lub podrozdziałów. Stanowi to zdecydowaną mniejszość analizowanych podręczników. Z dużą starannością przedstawiono analizę tekstów źródłowych zamieszczonych w podręcznikach. Dostarcza się tu czytelnie zaprezentowanej warstwy egzemplifikacyjnej.

Postrzega się, że wśród historyków, których prace najczęściej się poleca (A. Dudek, J. Eisler, A. Friszke, P. Machcewicz, A. Paczkowski, J. Żaryn) są związani z Instytutem Pamięci Narodowej. Są oni urodzenia głównie w latach 30. i 40. XX w. W 30 podręcznikach stosunek procentowy liczby stron dotyczących PRL do liczby stron ogółem wynosi od 8 do 91%. W tych podręcznikach znaczącą część zajmują ryciny, grafiki i zdjęcia dotyczące okresu PRL (s.

167-169). Wśród materiałów ikonograficznych znaczące miejsce zajmuje działalność opozycji antysystemowej (zbrojne podziemie lat 70., opozycja intelektualna lat 60., działacze KKS-KOR i „Solidarności”). Przedstawiciele Kościoła katolickiego w zbiorze ikonograficznym są reprezentowani tylko przez papieża Jana Pawła II i kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Z dużą starannością w wykładzie prezentuje się najbardziej eksponowane kwestie życia politycznego, opozycji antysystemowej, życia społeczno-gospodarczego. Wśród nich pogłębiona analiza dotyczy „Żołnierzy Wyklętych”. Wykład jest wzbogacony starannie opracowanymi materiałami i specjalistyczną literaturą, zawartymi w aparacie naukowym (przypisach). Problem ten stanowi tu swoistą odrębną sekwencję poznawczą. Zauważa się przy tym, że w podręcznikach szkolnych problem ten jest różnie naświetlany, m.in. wskazuje się negatywne aspekty działalności podziemia zbrojnego (s. 199).

W charakterystyce reformy rolnej, nacjonalizacji przemysłu podkreśla się rzeczywistość odmiennych, różniących się sposobów prezentowania tych samych wydarzeń w poszczególnych podręcznikach szkolnych, a nawet wykluczające się warianty danych zagadnień. Odwołując się do literatury przedmiotu przedstawiono istotę procesów oraz różną ich recepcję. Z dużą wnikliwością poznawczą zarysowano prezentację w podręcznikach problem powojennych zmian granic, a w tym mity założycielskie PRL („Powrót do Macierzy”, „Ziemie Piastowskie”, „Ziemie Odzyskane”, „Utratę Kresów Wschodnich”). W podobnym ujęciu poznawczym ukazano podpisanie traktatów granicznych PRL-NRD i PRL-RFN. Wartościową część poznania, zwłaszcza z punktu widzenia eksploracji stanowią informacje zawarte w aparacie naukowym.

Przekonywująco wskazuje się, że poddane analizie, w jaki sposób definiuje się w podręcznikach szkolnych cechy ustroju Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej jest niezwykle istotnym zagadnieniem. Przede wszystkim, używane przez autorów opracowań określenia zasadniczo kształtują język, jakim następnie posługują się uczniowie, by charakteryzować okres PRL (s. 232). W przestrzeni tej zwraca się uwagę na kategorie: *ustrój komunistyczny*, *władze komunistyczne*, *komunistyczni przywódcy*, *Polska w dobie komunizmu*, *system komunistyczny*, *reżim komunistyczny*, *doktryna komunistyczna*. Zauważa się, że autorzy 7 podręczników używają pojęcia „system komunistyczny”, 2 – „państwo komunistyczne”, 2 – „dyktatura komunistyczna”, 1 – „skrajny totalitaryzm”. Czytelnie zaprezentowano kwestię działaczy opozycji systemowej, jak też kwestie treści ocennych, błędnych i nieuprawnionych uogólnień, jak np. „zdecydowana większość społeczeństwa przyjęła nową władzę z nieufnością lub wrogością”, „Służba Bezpieczeństwa, dająca nieograniczoną władzę nad

ludźmi, przyciągała osobników brutalnych i pozbawionych skrupułów, nierzadko z kryminalną przeszłością” (s. 248). W prezentacji problemu dostarcza się czytelnie wielu tzw. „usterek” objaśniających rzeczywistość polityczną, jak też kwestię marginalizowania w wielu kwestiach kulturowo-cywilizacyjnych. Krytycznej ocenie poddano w wykładzie podręczniki do nauczania przedmiotu historia i społeczeństwo, zwłaszcza z punktu widzenia potrzeb dydaktycznych (s. 314).

Rozdział piąty rozprawy poświęcono prezentacji działalności edukacyjnej Instytutu Pamięci Narodowej, w zakresie najnowszej historii Polski. Wyodrębniono analitycznie kwestie: 1. Akty prawne regulujące działalność Instytutu Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu, 2. Ocena działalności Instytutu Pamięci Narodowej - spory polityczne, 3. Ogólna charakterystyka działań edukacyjnych podejmowanych przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni Przeciwko Narodowi Polskiemu (a w tym: 1. Działania edukacyjne skierowane bezpośrednio do nauczycieli, 2. Działania skierowane bezpośrednio do uczniów). Jest to czytelnie zaprezentowane wyzwanie badawcze. Posługując się materiałami źródłowymi i literaturą przedmiotu określono cele i zadania realizowane przez Instytut Pamięci Narodowej. Określono przekonująco strategię i taktykę w zakresie edukacji najnowszej historii Polski. Czytelnie wpisano powołanie Instytutu w kształtowanie życia politycznego. Niezwykle starannie ukazano formy działalności Instytutu.

W *Zakończeniu* refleksyjnie ukazuje się politykę oświatową i edukacyjną jako element składowy państwowej polityki historycznej. Podkreśla się dynamikę zmian treści dotyczących Polski Ludowej. Istotna cezura ujawnia się w tym względzie w 2001 r., kiedy podjęto realizację spójnego programu polityki historycznej, a w 2005 r. ją zintensyfikowano. Dostarczono tu odpowiedzi na postawione na *Wstępie* pytania badawcze.

Starannie sporządzono *Bibliografię*. Wskazano w niej źródła odnoszące się do rozpoznawanego problemu, komunikaty z badań ośrodków opinii publicznej, wymieniono 38 tytułów podręczników do historii, opracowania, artykuły naukowe, materiały internetowe. Jest to starannie wykonane ogniwo rozprawy. Zawarto w niej 47 tabel i 4 wykresy. W *Aneksie* zamieszczono główne „narzędzia” wykorzystywane w rozpoznawaniu problemu. Wzbogacają one zawartość wykładu, jak też egzemplifikują prezentowane kwestie poznawcze.

Lektura rozprawy przekonuje, że jest to: 1. Oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, 2. Ujawnia się w niej wiedza teoretyczna Autorki w zakresie politologicznego rozpoznawania polityki historycznej, 3. Autorka ujawnia dużą pracowitość, dociekliwość poznawczą oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowo-badawczej.

Zwracając na pozytywne strony rozprawy doktorskiej mgr Joanny Kałużnej należy podkreślić: 1. Dużą nośność poznawczą podjętego problemu badawczego, istotnego z punktu widzenia nauk humanistycznych i społecznych, a w tym w ujęciu politologicznym, 2. Staranność w zakresie definiowania i eksploracji przestrzeni teoretycznej dotyczącej polityki historycznej, 3. Podjęcie wyzwania analizy bardzo bogatej bazy źródłowej – rozporządzeń ministerialnych, arkuszy maturalnych, tzw. minimów programowych, przedmiotów nauczania historii oraz historii i społeczeństwa, podręczników szkolnych, jak też literatury przedmiotu, zwłaszcza opracowań naukowych, 4. Krytyczny ogląd rzeczywistości politycznej prezentowanej w *publicznej edukacji nieakademickiej*, w tym przez Instytut Pamięci Narodowej – Komisję Ścigania Zbrodni Przeciw Narodowi Polskiemu, 5. Wskazanie i krytyczne zaprezentowanie istoty problemu dziedzictwa przeszłości, pamięci zbiorowej, historii najnowszej, stanowiących przedmiot spornych interpretacji w polityce historycznej.

Rozprawa jest wykonana starannie pod względem wymogów formalnych. Za tzw. ogniwa słabsze w rozprawie należy uznać: 1. Marginalne potraktowania zagadnień metodyki nauczania historii oraz wiedzy o społeczeństwie. Pominięcie jej też w zestawieniu bibliograficznym. 2. Nazbyt lakoniczne wskazanie specyfiki metodologicznej rozpoznawania historii najnowszej, a w tym polityki historycznej, 3. Niektóre kwestie redakcyjne, jak np. we *Wstępie*, w enumeracji cel badawczy powinien sytuować przed pytaniami i metodami badawczymi, czy tytuł rozdziału drugiego powinien korespondować z jego zawartością.

Biorąc pod uwagę istotę problemu poznawczego, zaprezentowanego w ocenianej pracy, dostarczony bogaty materiał deskryptywny i eksplanacyjny, zgromadzone oraz wykorzystane materiały źródłowe i literaturę przedmiotu z przekonaniem formułuję opinię, że w pełni spełnia ona wymogi rozprawy doktorskiej z zakresu nauk społecznych – nauk o polityce. Zasluguje ona na opublikowanie książkowe.

W tej sytuacji wnoszę o dalsze procedowanie czynności w przewodzie doktorskim.

prof. zw. dr hab. Andrzej Chodubski

Gdańsk, dn. 18 lipca 2016 r.

UNIWERSYTET GDAŃSKI
Wydział Nauk Społecznych
Andrzej Chodubski
Prof. zw. dr hab. Andrzej Chodubski